

W kręgu myśli Rose Wilder Lane, Isabel Paterson i Ayn Rand

Autor tekstu: **Patrycja Walter**

W 1943 roku na amerykańskim rynku wydawniczym pojawiły się prace będące apoteozą indywidualizmu [1]: „Discovery of Freedom” pióra Rose Wilder Lane [2], „The God of the Machine” Isabel Paterson [3] i „The Fountainhead” Ayn Rand [4]. Główną ich tezą była krytyka cieszącego się popularnością programu reform ekonomiczno – społecznych określanego mianem „Nowego Ładu” [5] oraz rozwijających się w różnych formach reżimów totalitarnych, które osłabiały autonomię jednostki i jej prawa.

Niniejszy tekst prezentuje sylwetki autorek, główne tezy i problemy, jakie pojawiają się w ich pracach; pyta o kontynuację myśli i aktualność ich przesłania, a także rozważa rolę wątku feministycznego w ich pisarstwie [6].

Postacie

Pisarki, dziennikarki i libertarianki Rose Wilder Lane (Baby Rose) i Isabel Bowler Paterson (Mrs. Paterson/Pat) przysły na świat w ubogich farmerskich rodzinach w 1886 roku. Wilder Lane pochodziła z Południowej Dakoty, podczas gdy Paterson dorastała w Kanadzie. Alissa Zinowiewna Rosenbaum (Ayn Rand) urodziła się w 1905 w Sankt Petesburgu. Jej ojciec był właścicielem apteki, która po rewolucji bolszewickiej została znacjonalizowana. Spośród tej trójki tylko Rand zdobywa pełne formalne wykształcenie i ukończyła studia na Uniwersytecie w Piotrogradzie. Wilder Lane i Paterson były zaś uosobieniem idei samokształcenia – owego amerykańskiego ideału self – made men, czy raczej self - made women; obie zakończyły edukację na szkole podstawowej. Swoją intelektualną zawdzięczały wyłącznie własnej ambicji i pracy [7]. Stephen Cox we „Wstępie” do *The God of the Machine* pisał, że Paterson od wczesnej młodości żarliwie czytała wszystko, co wpadło w jej ręce: Biblię, gazety, powieści i poezję [8]. Rand uformowały lektura: Fiodora Dostojewskiego [9], Victora Hugo [10], Jeana – Baptiste’y Saya czy Ludwiga von Misesa. René Descartesa (Kartezjusza), Immanuela Kanta i Georga Wilhelma Friedricha Hegla czytała i krytykowała za rozdzielanie przez nich świata na dwie części: racjonalną i irracjonalną [11]. Po przybyciu do Ameryki Rand zaczęła pisać scenariusze filmowe („Red Pawn”), sztuki teatralne (“The Night of January 16th”) oraz powieści i eseje: *We the Living* (1936) [12], *Atlas Shrugged* (1957), *The Virtue of Selfishness* wraz z Nathanielem Brandenem [13] (1964), wreszcie *Capitalism: The Unknown Ideal* (1966) – zbiór esejów napisany m. in. z Alanem Greenspanem [14].

Wilder Lane rozpoczęła swoją karierę jako dziennikarka w „The San Francisco Bulletin”, „Harper’s Magazine” [15] i „The Saturday Evening Post”. Pod koniec lat dwudziestych XX wieku uznawana była za najlepiej opłacaną kobietą - pisarkę [16] i dziennikarkę w Stanach Zjednoczonych. Była biografką wybitnych postaci: prezydenta Herberta Hoovera (z którym się przyjaźniła), przedsiębiorcy Henry’ego Forda, pisarza Jacka Londona i aktora Charliego Chaplina. W 1926 roku wraz z Helen Dore Boylston [17] przebyła drogę z Francji do Albanii [18] po zniszczonej wojną Europie [19]. Owocem eskapady stała się seria reportaży: *Travels with Zenobia: Paris to Albania by Model T Ford* [20]. W autobiografii przyznała, że była zafascynowana bolszewizmem do chwili, gdy przebywając w Związku Sowieckim została aresztowana przez funkcjonariuszy CzK-a [21]. Temu zawodowi dała wyraz w pamflecie *Give Me Liberty*. Swoją życiową postawę i filozofię definiowała jako wolnościową, skierowaną przeciwko wszelkim paternalistycznym zakusom państwa [22].

Isabel Paterson debiutowała jako dziennikarka w redakcji kanadyjskiej gazety „Inland Herald”, na początku w dziale biznesowym, następnie w edytorskim. Po pierwszej wojnie światowej przeniosła się do Nowego Jorku. Wkrótce zaczęła pisać dla: „World” i „American”. W 1921 roku została asystentką Burtona Rascoe, wydawcy „New York Tribune”, gazety przemianowanej potem na „New York Herald Tribune”. Tu autorka miała kolumnę „Turns With a Bookworm”, którą sygnowała inicjałami „I. M. P.” (Isabel Mary Paterson). Na jej łamach przez 25 lat recenzowała ciętym językiem ukazujące się na rynku księgarskim nowości. Była autorką opinotwórczą. Ceniła twórczość Virginii Woolf, Thorntona Wildera i Sinclaira Lewisa [23]. Czytali ją wszyscy znaczący ludzie pióra, obawiając

się miażdżącej krytyki, marząc o jej przychylności. Przedstawiała w kolumnie opinie na tematy, które jej doskwierały i drażniły [24]. Zapłaciła wysoką cenę za swoją nieprzejednaną postawę wobec polityki „Nowego Ładu” oraz bezkompromisową krytykę kolektywizmu, od prób cenzury [25] po ostateczne usunięcie jej z redakcji „Herald Tribune”; oficjalnie utrzymywano jednak, iż Paterson przeszła na zasłużoną emeryturę [26].

Autorki znały się i współpracowały ze sobą. Wilder Lane pozostawała w bliskich stosunkach z Rand i Paterson [27]. W kręgu przyjaciół z „Herald Tribune” Paterson organizowała spotkania, w których uczestniczyła Rand [28]. Przyjaźń Rand i Paterson kwitła do momentu kłótni o deizm tej ostatniej. Rand jako ateistka uważała, że otwarty umysł nie może akceptować jakiegokolwiek zgody na istnienie Boga, Absolutu czy innej metafizycznej siły, która miałyby wpływać na los człowieka.

W 1968 roku zmarła Wilder Lane. Na jej grobie widnieje cytat z Thomasa Paine’a, umieszczony przez jej przyjaciela Rogera MacBride’a, podkreślający jej przywiązanie do wolności i indywidualizmu. Paterson zmarła w 1961, lecz miejsce jej pochówku pozostaje nieznane [39]. Rand umarła w 1982 roku.

Państwo minimalne

Wspólnym mianownikiem twórczości Rose Wilder Lane, Isabel Paterson i Ayn Rand [30] była obrona idei *laissez faire*, indywidualizmu, państwa minimalnego oraz przeciwstawienie się szeroko rozumianym doktrynom kolektywistycznym [31]. Pisarki krytkowały państwa komunistyczne, nazistowskie, jak i to, w którym przyszło im żyć, mianowicie Stany Zjednoczone wedle projektu prezydenta Franklina D. Roosevelta. Państwo opiekuńcze, uważały, ulega roszczeniom i realizuje katalog życzeń tych w społeczeństwie, którzy uzależniwszy się od pomocy państwa, trwonią właściwą ludzkiej naturze energię i przedsiębiorczość. Jest to sankcjonowanie ucieczki w tyleż wygodną, co złudną bierność [32]. Takie państwo, podkreślała Wilder Lane, opiera się na teorii, która głosi potrzebę panowania nad jednostką dla jej dobra [33]. Paterson zaś dodawała, rządy totalne swą zwierzchnością obejmują wszystkie sfery życia społecznego, odbierając jednostce samodzielność, twórczość, wolność. Poddając gospodarkę kontroli politycznej, rządy takie sankcjonują praktyki monopolistyczne [34]. Rand akcentowała napięcie powstające między wolną przedsiębiorczością, a etatyzmem tak w gospodarce i polityce, jak i w moralności. Owo napięcie to spór między jednostkami, pragnącymi żyć zgodnie ze swoimi wartościami a biurokratyczną machiną państwową kierowaną zazwyczaj, jak to oceniała, przez zwykłe intelektualne miernoty [35]. Człowiek jako istota racjonalna, myśli i działa [36], dlatego też jednostki mają prawo do pozostawienia ich w spokoju [37]. Rand i Paterson w przeciwieństwie do Wilder Lane, która nie ufała ludziom interesu, dostrzegając w ich postawach oportunizm i cynizm poprzez bezwstydne wykorzystywanie rządu dla zaspakajania swoich potrzeb [38], widziały w przedsiębiorcach tych, którzy są źródłem innowacji i rozwoju społecznego to oni - pisały — wnoszą cywilizacje. W *Atlas Shrugged* Rand kreśliła wizję świata, z którego wykluczono jednostki kreatywne. W rezultacie świat ten chyli się ku upadkowi. Charakterystyczne, że pisarki uważały, że tylko wolny rynek może wprowadzić porządek społeczny, a jego samorzutne mechanizmy pozwolą rozwijać się tak poszczególnym jednostkom, jak i całym społeczeństwom. Przyznanie rządowi uprawnień do regulacji rynku oznacza centralizację władzy i zniszczenie przedsiębiorczości, argumentowały. Im bardziej rząd kontroluje życie ekonomiczne, tym bardziej kontroluje sfery życia indywidualnego. Dla pisarek wolny rynek oznacza wolność; wolność zaś jest dla nich wartością fundamentalną, dlatego też postulat wolnego rynku stał się dla nich postulatem moralnym.

Aby chronić wolność i własność, jednostki potrzebują, jak wskazywały autorki, podążając tym samym za ojcami myśli liberalnej, rządów prawa [39]. Rządy prawa przekreślają arbitralną władzę człowieka nad człowiekiem, przynosząc panowanie abstrakcyjnego prawa, niezależnego od woli władcy [40]. Według pisarek państwo będące „stróżem nocnym” [41], najlepiej chroni własność i wolność jednostek. Przeciwstawiały się jednocześnie anarchizmowi, gdyż uważały, iż ustrój taki jest możliwy jedynie w prostych kulturach o nieskomplikowanym przepływie energii [42], tj. o nierozwiniętym przemyśle i niskiej kreatywności jednostek, słowem tam, gdzie podejmowane są nieskomplikowane działania, czy też prosta praca na roli przy użyciu prostych narzędzi. Społeczność anarchistyczna opiera się bowiem, komentowały, na obietnicy, która może zostać złamana w sytuacji, gdy nie ma instytucji, stojących na straży kontraktu [43]. Stan ten uznawały za nieproduktywny i choć wolnościowy, to jednostki w nim narażone są zewsząd na utratę swojej

wolności i własności. Zatem jest ten stan niekorzystny dla człowieka tak jak rządy totalne. W przeciwieństwie jednak do społeczności anarchicznych, rząd totalny przyczynia się do całkowitej zapaści społeczeństwa. Dzieje się tak na skutek rozpadu gospodarki i braku przepływu kreatywnych pomysłów, jak i zwyczajnej wymiany dóbr i usług [44]. Pisarki wnioskowały, iż rząd totalny pojawia się tam, gdzie brak rządów prawa, czego przykładem miała być kryminalna działalność bolszewickiego rządu w Rosji [45]. Za najlepszy z możliwych systemów uznawały demokrację liberalną, choć Wilder Lane wyraźnie artykułowała obawy wobec demokracji, które wyrażali Ojcowie Założyciele, np. tę, że rządy większości nad mniejszością mogą przerodzić się w tyranie, gdy brak poszanowania praw mniejszości [46].

Indywidualizm

Na rozwój indywidualizmu wpłynęły zdaniem Paterson trzy wydarzenia w historii ludzkości. Pierwsze: nauka w starożytnej Grecji, która wykształciła krytyczne spojrzenie na zasady polityczne. Drugie: rozwój prawa rzymskiego [47] w szczególności zaś reguły *lex rex*, uosabiającej rząd abstrakcyjnego prawa [48]. Trzecie: doktryna chrześcijańska o jednostkowej, indywidualnej duszy; człowiek jako istota rozumna sam decyduje o tym, jak wykorzystać swój potencjał [49]. Pisarka charakteryzowała jednostkę jako samodzielnie działającą (ang. *self — acting*) i zdolną do inicjowania działań (ang. *self - starting*) [50]. Rand dzieliła jednostki na twórcze i te, które żyją życiem z drugiej ręki (ang. *live second — hand*) [51]. Człowiek, żyjący nie swoim życiem to taki, który nie myśli samodzielnie, nie podejmuje decyzji, nie weryfikuje, nie dokonuje analizy krytycznej, kieruje się tzw. „opinią publiczną” [52], nie szuka prawdy, nie pyta o istotę rzeczy, bowiem myśli to, co inni myślą, że jest prawdą [53]. W *The Fountainhead* Rand afirmuje w osobie głównego bohatera jednostkę [54], która podąża za swoimi ideałami, kierując się swoim rozumem i ponosząc konsekwencje swoich wyborów [55]. Drwi jednocześnie z przymiotnika „ludzki/humanitarny” [56], którym posługiwali się kolektywiści, utwierdzając jednostkę w przekonaniu o jej nikłej wartości i tłumiąc w niej indywidualne aspiracje i hierarchię wartości [57]. Poręcznym narzędziem jest dla nich altruizm [58]. Tenże pojmują, pisała, jako ideę, której celem jest zniewolenie umysłów jednostek [59]. Altruista to zatem ten, który pragnie gorąco decydować o tym, co dla innych jest dobre bądź złe [60]. Tak więc napięcie między egoistą a altruistą jest napięciem między indywidualizmem a kolektywizmem, między hierarchią wartości ludzi twórczych a ludźmi, żyjącymi nie swoim życiem [61]. Paterson dodawała, że „humanitarni” kolektywiści prowadzą jednostki na szafot, zabijając ich pragnienia [62], zapewniając człowieka o szczęściu, jakie posiadzie, gdy tylko wyrzeknie się wszystkiego tego, co go w istocie uszczęśliwia. Rand ironizowała, iż najlepiej w tym celu używać wielkich, pustych słów takich jak Uniwersalna Harmonia, Duch, Nirwana, Raj, dyktatura Proletariatu itp [63]. Co więcej, należy wmówić człowiekowi, że nie powinien korzystać ze swojego intelektu, lecz wierzyć i czuć [64]. O zniewolenie jednostek Rand oskarżała „mistycyzm ducha”, który ma charakteryzować wszystkie religie oraz „mistycyzm mięśni”, który w jej opinii uwidacznia się we wszelkich bytach kolektywnych. Oba pozostają z jednostką w konflikcie. Ów konflikt rozumu z mistycyzmem postrzegała jako wybór między świadomością a jej brakiem, między postępem a popadnięciem w stagnację, wreszcie między dążeniem ku wolności a ucieczką w niewolę [65]. Obroną jednostki przed doktrynami kolektywistycznymi i przed religiami mają być jej rozum i wiedza [66]. Rand (podobnie Paterson) podkreślała, że umysł jest atrybutem jednostki [67] i nie istnieje żaden zbiorowy rozum [68], który mówi jednostce, jak myśleć [69]. Indywiduum nie można żyć za kogoś czy współdzielić z innymi swojego umysłu, ciała, ducha czy talentów [70]. Paterson odnosiła się krytycznie do edukacji altruistycznej — religijnej, która w jej opinii jest z natury wychowaniem kolektywistycznym, prowadzącym do zniewolenia umysłu [71]. Kolektywista troszczy się bowiem o to, co myślą inni, co prowadzi do blokady niezależnego postrzegania świata [72]. Indywidualizm nakazuje, by człowiek działał i kierował się motywacją prywatną [73]. Tylko wolny człowiek jest twórczy, zaś jednostka kontrolowana przez jakiś zewnętrzny autorytet (Boga, bożki, duchownych, władców czy jakiegokolwiek inny) traci swoje kreatywne i niezależne spojrzenie, trwoniąc tym samym właściwą sobie energię kreacji. Autorki definiowały jednostkę jako samoposiadającą siebie i samodzielnie myślącą [74]. Istotną rolę przypisywały wolnym umysłom, które stają się źródłem postępu [75]. Hamulcem rozwoju człowieka jest gospodarka planowa, która jak podkreślały,

prowadzi do upadku cywilizacji [76].

Jednostka — społeczeństwo

Teza o nadrzędność jednostki wobec społeczeństwa stanowi centrum rozważań prac libertarianek. Obrazowo nadrzędność tę pokazała Wilder Lane, pisząc, iż społeczeństwie to nie rój, a jeśli ktoś tak myśli, to ulega złudzeniu i żyje w świecie fantazji [77]. Wolne społeczeństwa opierają się na zasadach indywidualizmu, wolności i poszanowaniu własności prywatnej [78]. Paterson nazywała takie wspólnoty społeczeństwami umowy (ang. society of contract); tu nadrzędna wobec całości jest jednostka [79]. Przeciwnieństwem są społeczeństwa stanowe (ang. society of status), czyli te, w których nadrzędna rola przypada całości, czy też jak to ma miejsce w społeczeństwach feudalnych, jednostka, pozostając częścią określonego stanu, nie osiąga swojej indywidualnej podmiotowości. Społeczeństwa stanowe, zniewalając myśl indywidualium, dławią jej wolność i grabią z własności [80]. Fundamentem społeczeństwa kapitalistycznego [81], respektującego prawa jednostki, jest w przekonaniu pisarek moralność indywidualna, zaś altruizm to skamielina moralności plemiennej [82]. Owa etyka plemienna, jak podkreślała Paterson, koncentruje się na „dobru wspólnym”, którym to pojęciem posługuje się władza [83], aby usprawiedliwić istnienie rządów totalnych [84]. Inaczej jest w przypadku społeczeństw kontraktu. Te zachowują prawa człowieka, ograniczane jedynie prawami innych jednostek. W społeczeństwach stanowych królują grupy, klasy, narody, stany, rodzina — nigdy zaś indywidualium. Co charakterystyczne jednak, jak zauważały autorki, kolektywiści wiele miejsca poświęcają tymże prawom jednostek [85]. Aby osądzić czy dany ustrój jest wolnościowy, czy zniewalający, Rand pytała: 1) czy jego system społeczny rozpoznaje prawa indywidualne? i 2) czy zakazuje użycia siły w związkach międzyludzkich? [86]. Dodawała, iż to w imię idei humanizmu tolerowane jest w krajach socjalistycznych zawieszanie wolności i praw, egzekucje bez procesów, tortury przeciwników, obozy pracy itp. Nic dziwnego, że ludzie próbują z nich uciec, konkludowała [87]. Poświęca się tam interes jednostki na rzecz interesu iluzorycznego kolektywu [88], toteż wolni ludzie „głosują nogami”, wybierając życie w wolnym społeczeństwie [89].

Scheda i inspiracje

Prace Wilder Lane, w tym główne dzieło *The Discovery of Freedom*, wywarły wpływ na wielu w tym na Leonarda Readsa [90], Floyd Arthur Harpera [91] czy Roberta M. LeFevre'sa [92]. Autorka pod koniec swojego życia została duchem opiekuńczym ruchu libertariańskiego, a przede wszystkim Rogera MacBride'a [93], kandydata na prezydenta Partii Libertariańskiej. Sama postać Paterson i jej dorobek stały się inspiracją dla postawy wolnościowej między innymi Williama F. Buckleya Jr. [94], założyciela magazynu „National Review”. Ikona konserwatystów amerykańskich Russell Kirk [95] przyznawał się do wpływu *The God of the Machine*, jak i korespondencji, jaką z Paterson prowadził od początku II wojny światowej. Rand stworzyła w swoim mieszkaniu w Nowym Jorku salon wymiany myśli, nazywany żartobliwie przez jego uczestników, „Kołem Kolektywistów” [96], co stanowiło rzecz jasna opozycję dla ich indywidualistycznych poglądów. Przez wiele lat najbliższymi współpracownikami Rand były Barbara i Nathaniel Branden [97], Leonard Peikoff [98], a także Alan Greenspan. Wokół Rand zaistniał ośrodek dydaktyczny, wydający pismo „The Objectivist”. Po jej śmierci Peikoff ufundował „The Ayn Rand Institute: The Center for the Advancement of Objectivism”. Prace Rand czytali wybitni przedstawiciele myśli libertariańskiej: Murray N. Rothbard czy Robert Nozick [99]. Na marginesie należy dodać, że w latach 50-tych XX wieku Rothbard przez jakiś czas sympatyzował z filozofią Ayn Rand, lecz w kilkanaście lat później napisał sztukę parodiującą filozofkę pt. „Mozart Was a Red” — Rand miała nie znosić komunizmu równie gorąco, jak nie znosiła Mozarta. Nozick, który przeszedł metamorfozę intelektualną właśnie pod wpływem lektur Rand, w eseju „On the Randian Argument” ze zbioru *Socratic Puzzles* pomimo szczerzej sympatii dla indywidualistycznych poglądów filozofki, wytykał jej jednak nielogiczność argumentów i brak spójności [100].

Jednostka bez płci

Rand, Paterson i Wilder Lane były intelektualistkami, które odegrały znaczącą rolę

w przestrzeni publicznej władanej przez mężczyzn. Problematyka feministyczna nie interesowała jednak żadnej z nich [101]. W prawdzie w twórczości Rand wątki feministyczne pojawiają się, nie znajdują one jednak jednoznacznej artykulacji. Stały się one przedmiotem rozważań w analizie pt.: *Feminist Interpretation of Ayn Rand* Mimi Reisel Gladstein i Chrisa Matthew Sciabarra'y. Pracę tę otwiera tekst Barbary Branden, która nazwała Rand „niechętną feministką” (ang. reluctant feminist), nie stawiającą sobie pytania które w 1706 roku zadała Mary Astell w *Reflections on Marriage*: „Dlaczego skoro wszyscy ludzie rodzą się wolni, wszystkie kobiety rodzą się zniewolone?” [102].

Mimo to Branden podkreślała, że powinniśmy pisarstwo Rand postrzegać jako feministyczne [103], a na poparcie tej tezy przytoczyła obraz bohaterki jej powieści, silnych, niezależnych i racjonalnych kobiet: Dominique Francon z *The Fountainhead* i Dagny Taggart z *Atlas Shrugged*. Swój esej rozpoczęła Branden zdaniem: „Życie i dzieło Ayn Rand są — w zdecydowanej większości — manifestem feministycznym” [104]. Camille Paglia [105] dodawała w *Reflections on Ayn Rand*, że bohaterki powieści Rand charakteryzowały niezmiennie samodzielność oraz wyemancypowanie od tradycyjnych, skostniałych ról i oczekiwań społecznych [106]. Niemniej nie są one jednak kreatorkami, zauważała — i podążają za mężczyzną — wizjonerem. Powieści Rand, oceniła Susan Love Brown w analizie *Ayn Rand: The Woman Who Would Not Be President*, pokazują intelektualne i strukturalne podporządkowanie kobiety mężczyźnie. Mężczyzna jest nauczycielem kobiety i prowadzi ją za swoimi ideami. Innymi słowy, kobiety opisywane są właśnie poprzez swoje relacje z mężczyznami [107]. Susan Brownmiller [108] w: *Ayn Rand: A Traitor to Her Own Sex*, dodawała, iż opisując scenę gwałtu, Rand nie potępiła jej, lecz wręcz przeciwnie, nie dostrzegała w niej przemocy i zła. Tym samym zdradziła swoją płć, oceniła Brownmiller [109].

Sama Rand etykietowała siebie jako przeciwniczkę feminizmu, zapewne dlatego, iż feminizm wiązała z ideami kolektywistycznymi, co stanowiło dla niej zło samo w sobie. Jednak nie darzyła też sympatią tradycyjnego wizerunku kobiety, która poświęca się, zajmując się gospodarstwem domowym czy wychowaniem dzieci. Taka postawa była w sprzeczności z jej etyką egoizmu. W jednym z wywiadów podkreśliła, że kobieta winna, jeśli tego pragnie, rozwijać się zawodowo. Co jest właściwe mężczyźnie, mówiła, jest też właściwe kobiecie i nie istnieją prace przypisane tylko kobietom lub tylko mężczyznom. Potwierdzają te słowa jej bohaterki Kira Argounova z *We the Living* czy Dagny Taggart z *Atlas Shrugged*, które pracują w zawodach uznawanych stereotypowo za niekobiece.

Dlatego też tekst „About a Woman President” autorstwa Rand był zaskakujący. Rand deklarowała w nim, że nie chciałaby zostać prezydentem i nie głosowałaby na kobietę prezydenta. Co więcej, stwierdzała, iż żadna kobieta o zdrowych zmysłach nie może chcieć być dowódcą [110], gdyż jako matka i siostra nie będzie potrafiła być liderką. Pisarka uzasadniała, że idea kobiety — prezydenta wydaje się metafizyczną niepoprawnością. Trudno pojąć, co autorka tym stwierdzeniem chciała czytelnikom przekazać.

Isabel Paterson i Rose Wilder Lane uważały, że prymarność indywidualizmu znosi z definicji problem płci. Zaś pełna emancypacja jednostki gwarantowana jest poprzez jej prawa naturalne. Pytanie o płć ignorowała Wilder Lane, uznając je za bezzasadne. W jej mniemaniu należało walczyć o zagwarantowanie maksymalnej wolności każdej jednostce, niezależnie od płci [111]. Paterson zauważała, że warunki biologiczne sprawiają, że pod pewnymi względami na przykład, siły fizycznej kobieta nigdy nie będzie równa mężczyźnie, podobnie jak mężczyzna nie urodzi dziecka [112]. Stwierdzała też, iż chciałaby się zająć tak zwaną typowo męską pracą, lecz obawia się, że gdyby się jej w takiej sferze powiodło, pracę tę natychmiast uznano by za zdecydowanie kobiece zajęcie [113].

Bibliografia

1. Y. Arieli: „Individualism and National” w: R. O. Curry i L. B. Godheart (red.): *American Chameleon: Individualism in Transnational Context*, Kent State University Press, Kent, OH. Publication 1991.
2. D. T. Beito, L. Royster Beito: „Isabel Paterson, Rose Wilder Lane, and Zora Neale Hurston on War, Race, the State, and Liberty”, *The Independent Review*, v. XII, n. 4, Spring 2008.
3. N. Branden: „Ayn Rand: The Reluctant Feminist” w: M. R. Gladstein i Ch. M. Sciabarra (red) *Feminist Interpretations of Ayn Rand*, Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 1999.
4. S. Cox: „Introduction to the Transaction Edition” w: I. Paterson (red.): *The God of the Machine. with a New Introduction by Stephen Cox*, Transaction Publishers Rutgers, New Jersey 1993.

5. S. Cox: *The Women and the Dynamo: Isabel Paterson and the Idea of America*, Transaction Publishers Rutgers, New Jersey, 2004.
6. M. R. Gladstein, Ch. M. Sciabarra: „Introduction" w: M. R. Gladstein, Ch. M. Sciabarra (red.): *Feminist Interpretations of Ayn Rand*, Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 1999.
7. A. Greenspan: *The Age of Turbulence. Adventures in a New World*, The Penguin Press, New York 2007.
8. J. E. Miller: *Laura Ingalls Wilder and Rose Wilder Lane: 'Authorship, Place, Time and Culture* University of Missouri Press, Columbia 2008.
9. R. Nozick: *Socratic Puzzles*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London England 1997.
10. C. A. Paglia: *Reflections of Ayn Rand* w: M. R. Gladstein i Ch. M. Sciabarra (red.): *Feminist Interpretations of Ayn Rand*, Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 1999.
11. I. Paterson: *The God Of the Machine. With a New Introduction by Stephen Cox*, Transaction Publishers, New Brunswick and London 1993.
12. A. Rand „Return of the Primitive: the Anti-Industrial Revolution: The Anti-Industrial Revolution", .Meridian, New York 1999.
13. A. Rand: „The Fountainhead. With a Special Introduction by Author", Penguin Books, New York, London 2007.
14. A. Rand: *The Virtue of selfishness. A New Concept of Egoism with additional articles by Nathaniel Branden*, A signet Book New American Library, New York 1964.
15. A. Rand: „What Is Capitalism?" w: *Capitalism: The Unknown Ideal, with additional articles by Nathaniel Branden, Alan Greenspan and Robert Hessen*, A Signet Book New American Library, The Objectivist Newsletter, Inc., New York, 1967.
16. Ch. M. Sciabarra: *Ayn Rand: the Russian Radical*, Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 1995.
17. Ch. M. Sciabarra: *Total Freedom: Toward a Dialectical Libertarianism*, Penn State Press, Pensilvania 2000.
18. B. Sicherman, E. T. James, C. H. Green (red.): *Notable American Women. The Modern Period: a Biographical Dictionary*, Harvard University Press, 1980.
19. R. Wilder Lane: *Discovery of Freedom. Man's Struggle Against Authority*, The John Day Company New York 1943.
20. R. Wilder Lane; *Give me liberty*, The Caxton Printers, ltd. Caldwell, Idaho 1954.
21. R. Wilder Lane, H. Dore Boylston, W. V. Holtz (red.): *Travels with Zenobia. Paris to Albania by Model T Ford: A Journal*, University of Missouri Press, Columbia 1983.

Przypisy:

- [1] Anarchoindywidualistyczny pisarz, Albert J. Nock, uznał prace Isabel Paterson i Rose Wilder Lane za jedyne prace indywidualistyczne, jakie powstały w XX wieku. Nock był amerykańskim pisarzem, publicystą, kojarzonym ideologicznie z ruchem Old Right. Sam uważał siebie za indywidualistycznego anarchistę. Jest autorem prac: "The Theory of Education in the United States" (1932), "Our Enemy, the State" (1935), "Memoirs of a Superfluous Man" (1943). Por. J. R. Stromberg: "Albert Jay Nock and Alternative History", The Freeman: Ideas on Liberty, November 2008, Volume 58. Źródło: <http://www.thefreemanonline.org>, 2009-10-17. Por. S. Cox: "Introduction to the Transaction Edition" w: I. Paterson (red.): "The God of the Machine with a New Introduction by Stephen Cox", Transaction Publishers Rutgers, New Jersey 1993, s. il.
- [2] Więcej o Rose Wilder Lane na witrynie Mises.org - Ludwig von Mises Institute Advancing the Scholarship of Liberty in the Tradition of Austrian School. J. Riggerbach: "Roger MacBride and Rose Wilder Lane: A Libertarian Legacy", Źródło: [A Libertarian Legacy](#), 2011-06-13.
- [3] Więcej o Isabel Paterson na witrynie Mises.org. J. Riggerbach "Isabel Paterson: Early Libertarian", Źródło: <http://mises.org/media/4570>, 2010-02-02.
- [4] O Ayn Rand przeczytamy na witrynie Ayn Rand Institute. Źródło: [Ayn Rand: Biography](#), 2011-06-13.
- [5] Więcej o polityce Nowego Ładu w następujących pracach: R. Edsforth: "The New Deal: America's Response to the Great Depression", Wiley - Blackwell, Massachusetts,

Oxford 2000. J. S. Smith: "Building New Deal Liberalism. The Political Economy of Public Works, 1933- 1956", Cambridge University Press, New York 2006. B. Cushman: "Rethinking the New Deal Court. The Structure of a Constitutional Revolution", Oxford University Press, Oxford, New York 1998.

[6] Por. S. Cox w pracy "Isabel Paterson and the Idea of America" nazwał Isabel Paterson, Rose Wilder Lane i Ayn Rand "Libertariankami '43". W literaturze spotykamy się także z określeniem "matki założycielki" (ang. founding mothers).

[7] Od wczesnej młodości Paterson i Wilder Lane musiały pracować, aby zapewnić sobie utrzymanie. W swoim wczesnym, samodzielnym życiu Paterson wykonywała wiele różnych profesji, a jedną z pierwszych była praca kelnerki w małym luksusowym hotelu. Pracowała również jako stenotypistka, a także jako asystentka późniejszego premiera Kanady Richarda B. Bennetta. Por. S. Cox: "The Women and the Dynamo: Isabel Paterson and the Idea of America", Transaction Publishers Rutgers, New Jersey, 2004, s. 23.

[8] Por. S. Cox: "Introduction to the Transaction Edition" w: I. Paterson (red.): "The God of the Machine. with a New Introduction by Stephen Cox", Transaction Publishers Rutgers, New Jersey 1993, s. x - xi.

[9] Por. Ch. M. Sciabarra: "Ayn Rand: the Russian Radical", Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 1995, s. 35. Sciabarra powołując się na biografię Rand pióra Barbary Branden, zauważył, iż Rand przyznawała się do podziwu dla techniki pisarskiej Dostojewskiego, studiując jego sposób przenoszenia pomysłu na fabułę. (Por. s. 82).

[10] Por. Ibidem: s. 71.

[11] Kant miał otworzyć drzwi dla subiektywizmu, czyli w istocie, jak oceniała Rand, stworzyć Robespierre'a, Lenina, Stalina i Hitlera. Pisała, iż nie przez przypadek Eichman uznawał się za kantystę... Por. A. Rand: "What Is Capitalism?" w: "Capitalism: The Unknown Ideal, with Additional Articles by Nathaniel Branden, Alan Greenspan and Robert Hessen", A Signet Book New American Library, The Objectivist Newsletter, Inc., New York 1967, s. 15.

[12] W debiutanckiej powieści "We the Living" odkryć można fascynację Rand filozofią niemiecką, w tym Fryderykiem Nietzschem (w szczególności jego dziełem: "Tako rzecze Zaratustra"). W późniejszych wznowieniach autorka usunęła jednak ślady tej, jak zdawała się oceniać, wstydlivej inspiracji

[13] Nathaniel Branden (właściwie Nathan Blumenthal), wieloletni współpracownik i partner Rand, pisarz, doktor psychologii, zajmujący się i propagujący obiektywizm.

[14] Alan Greenspan współpracował z administracją kolejnych prezydentów USA: Nixona, Forda i Reagana. Ten ostatni powierzył mu w 1987 roku stanowisko przewodniczącego Federal Reserve Board (Biura Rezerw Federalnych - Bank Centralny USA), które piastował aż do 2006 roku. Pierwsze spotkanie Greenspana z Ayn Rand miało miejsce w latach 50 - tych. Poznali się, gdyż Greenspan poślubił przyjaciółkę z dzieciństwa Barbary Branden, żony najbliższego współpracownika Rand, Nathaniela Brandena. Początkowo sceptycznie nastawiony do idei Rand, wkrótce stał się uczestnikiem seminariów w Instytucie Nathaniela Brandena i współautorem artykułów w The Objectivist Newsletter. W swojej autobiografii z 2007 roku Greenspan podziękował Ayn Rand za wpływ jaki na niego wywarła. Por. A. Greenspan: "The Age of Turbulence. Adventures in a New World", The Penguin Press, New York 2007, s. 52 - 53.

[15] Magazyn stworzony w 1728 roku przez Benjamina Franklina. Wilder Lane pisywała również do "Good Housekeeping" i "Ladies' Home Journal".

[16] Wraz ze swoją matką Laure Ingalls Wilder wydały książkę wspomnienia z dzieciństwa: *Domek na prerii*. Więcej o współpracy Rose Wilder Lane z matką znajdziemy w pracy J. E. Miller: "Laura Ingalls Wilder and Rose Wilder Lane: 'Authorship, Place, Time and Culture'", University of Missouri Press, Columbia 2008

oraz w B. Sicherman, E. T. James, C. H. Green (red.): "Notable American Women. The Modern Period: a Biographical Dictionary", Harvard University Press, 1980.

[17] Helen Dore Boylston jest autorką popularnej, ekranizowanej serii książeczek "Sue Barton"

[18] Por. Y. Arieli: "Individualism and National" w: R. O. Curry i L. B. Godheart (red.): "American Chameleon: Individualism in Transnational Context", Kent State University Press, Kent, OH. Publication, 1991, s. 164.

[19] Por. Y. Arieli: "Individualism and National" w: R. O. Curry i L. B. Godheart (red.): "American Chameleon: Individualism in Transnational Context", Kent State University Press, Kent, OH. Publication, 1991, s. 164.

[20] Por. R. Wilder Lane, H. Dore Boylston, W. V. Holtz (red.): "Travels with Zenobia. Paris to Albania by Model T Ford: A Journal", University of Missouri Press, Columbia 1983

[21] Por. J. Powell: "Rose Wilder Lane, Isabel Paterson, and Ayn Rand: Three Women who Inspired the Modern Libertarian Movement", The Freeman: Ideas on Liberty, May 1996, volume 46. Źródło: www.thefreemanonline.org, 2011-06-13.

[22] Por. Cato Institute: "Rose Wilder Lane (1886-1968)". Źródło: www.cato.org, 2009-10-17.

[23] Por. S. Cox: "Introduction...", op. cit., s. xviii - xix.

[24] Por. Ibidem: s. xvi.

[25] Por. D. T. Beito, L. Royster Beito: "Isabel Paterson, Rose Wilder Lane, and Zora Neale Hurston on War, Race, the State, and Liberty", The Independent Review, v. XII, n. 4, Spring 2008, s. 567 - 568.

[26] Cox: "The Woman...", op. cit., s. 321 - 322.

[27] W książce "The Woman and the Dynamo: Isabel Paterson and the Idea of America" S. Cox przybliża opinię Paterson na temat jej młodszej koleżanki. Miała ona twierdzić, iż Rand ogranicza swój talent i pozostaje poza głównym nurtem debaty filozoficznej przez głoszenie swojej własnej filozofii, określanej mianem obiektywizmu. S. Cox: "The Woman...", op. cit., s. 335. Obraz Rand dopełnić mogą jej własne słowa. Kiedy poproszono ją o wskazanie godnych polecenia filozofów miała odpowiedzieć: "(...) '3A' - Arystoteles, Akwinata i Ayn Rand". Por. Ch. M. Sciabarra: "Ayn Rand: the Russian Radical", op. cit., s. 12.

[28] Cox uznawał, iż jeśli Rand miała kiedykolwiek mentora czy mentorkę, to była nią właśnie starsza o dziesięćnaście lat Paterson. Por. D. T. Beito, L. Royster Beito: op. cit., s. 557.

[39] Por. R. Wilder Lane: "Discovery of Freedom. Man's Struggle Against Authority", The John Day Company New York 1943, s. 183. Paterson podkreślała, że postęp, jaki nastąpił w świecie, był możliwy tylko za sprawą wydarzeń w Ameryce, gdzie doszły do głosu zasady wolności, własności, ograniczonego rządu i indywidualizmu. Dostrzegając wiele wad tego systemu, uznawała go jednak za najlepszy z możliwych. Por. I. Paterson: op. cit., s. 66. Jedną z konkluzji "The Fountainhead" Ayn Rand jest wskazanie, że Ameryka mogła się rozwijać właśnie dlatego, że szanowała prawa jednostek, ich wolność i własność. Por. A. Rand: "The Fountainhead. With a Special Introduction by Author", Penguin Books, New York, London 2007, s. 716 - 717.

[30] Por. A. Rand "Return of the Primitive: the Anti - Industrial Revolution", Meridian, New York 1999.

[31] Pisarki aktywnie występowały również przeciw rasizmowi jako, ich zdaniem, jednej z form kolektywizmu. Wilder Lane oceniała, że podziały rasowe i klasowe to iluzja rzeczywistości. Por. D. T. Beito, L. Royster Beito: op. cit., s. 560.

[32] Por. Ibidem: s. 561.

[33] Por. Ibidem: s. 558.

[34] Por. I. Paterson: "The God of the Machine With a New Introduction by Stephen Cox", Transaction Publishers, New Brunswick and London 1993, s. 176.

[35] Por. Y. Arieli: op. cit., s. 164. Yehoshua Arieli przybliżył postawę Wilder Lane

wobec polityki państwa etatystycznego, przywołując groźbę pisarki. Miała ona zaprzestać pracy, aby uniknąć płacenia podatków, wspierających politykę "Nowego Ładu" Roosevelta.

[36] Por. A. Rand: op. cit., s. 715.

[37] Por. I. Paterson: op. cit., s. 37 - 39.

[38] Por. Ibidem: s. 561. Podobną krytykę kapitalizmu przeprowadzali anarcho-indywidualiści przełomu XIX i XX wieku.

[40] Por. R. Wilder Lane: op. cit., s. 201.

[41] Por. Ibidem: s. 78 - 79 i 85.

[42] Paterson opisywała społeczność Inuitów (dawniej: Eskimosów), która nie posiadała zorganizowanego rządu, a ich funkcjonowanie oparte było na prostych zasadach i prostym przepływie energii, co powodowało zatrzymanie się tej społeczności na pewnym etapie rozwoju. Ich "energia" nie pozwalała bowiem na osiągnięcie wyższego poziomu rozwoju. Por. I. Paterson: op. cit., s. 73.

[43] Por. Ibidem: s. 71 - 72.

[44] Por. Ibidem: s. 78 - 79.

[45] Por. Ibidem: s. 177.

[46] Por. Wilder Lane: op. cit., s. 178.

[47] Por. Ibidem: s. 112.

[48] Paterson uznawała, iż idea abstrakcyjnego prawa nieorzeczonego przez zwyczaj, władztwo królewskie, czy jakąkolwiek inną władzę, lecz właśnie arbitralne władztwo prawa ukonstytuowane przez Rzymian, przyniosła światu porządek moralny. Por. I. Paterson: op. cit., s. 24. Autorka podkreślała, iż prawo własności było zabezpieczone właśnie w prawie rzymskim. I dalej, podobnie jak Wilder Lane, akcentowała siłę abstrakcyjnego władztwa prawa na przykładzie osoby świętego Pawła (do Pawła odwoływała się również Wilder Lane), który zatrzymany przez Rzymian miał stwierdzić, iż jest obywatelem Rzymu i stąd przysługują mu wszystkie prawa obywatelskie. Por. I. Paterson: op. cit., s. 36.

[49] Por. I. Paterson: op. cit., s. 180. Paterson oceniała, iż Deklaracja Niepodległości i konstytucja Stanów Zjednoczonych połączyły trzy wielkie idee: indywidualizm, rządy prawa i wolność samodzielnego myślenia. Por. I. Paterson: op. cit., s. 135. Paterson uznawała, iż chrześcijańska idea wolnej i nieśmiertelnej duszy przyczyniła się do ukształtowania wolności jednostki, zaś rzymska zasada rządów prawa ufundowała arbitralne rządy prawa. Por. Ibidem: s. 70.

[50] Por. Ibidem: s. 84.

[51] Por. A. Rand: "The Fountainhead...", op. cit., s. 633. Pisarka oceniała, iż łatwo jest działać opierając się na innych, natomiast trudniej opierać się w działaniu wyłącznie na swoim własnym przekonaniu. Można oszukiwać innych, lecz trudno oszukać siebie samego. Tak więc nasze ego jest naszym moralnym sędzią. Ludzie zależni, tj. nie żyjący własnymi przekonaniem, starają się uciec od siebie; w istocie uciekają cały czas. Łatwo jest wspomagać organizacje charytatywne i myśleć o sobie, że jest się szlachetnym, powiadała autorka, trudniej opierać się na swoich własnych standardach i ponosić odpowiedzialność za swoje własne decyzje. Por. Ibidem: s. 634

[52] Por. A. Rand: op. cit., s. 617.

[53] Por. Ibidem: s. 635.

[54] Por. A. Rand: op. cit., s. 22 i 163.

[55] Por. Ibidem: s. 633.

[56] Por. Ibidem: s. 308 - 309.

[57] Por. Ibidem: s. 664 - 665.

[58] Altruista, powiadała Rand, poświęca siebie i swoje własne pragnienia na rzecz innej osoby, nie dając jej o tym zapomnieć tj. samopoświęcając się, jednocześnie oczekując pokłasku dla swojej - jak ocenia - szlachetności, męcząc tak siebie samego, jak i wszystkich dokoła swoją pretensjonalnością. Ibidem: s. 581. kolektywista neguje

niepowtarzalność jednostki i wolny wybór, widząc tylko całość, oceniała pisarka. Ibidem: s. 583. "Altruizm jest doktryną, która żąda od człowieka, by żył dla innych i stawiał innych przed sobą" (tłum. własne). Ibidem: s. 712.

[59] Ibidem: s. 372 i dalej s. 666.

[60] Por. Ibidem: s. 632.

[61] Etyka kolektywistyczna, ironizowała Rand, proponuje rozwiązywać problemy społeczne następująco: jeśli ktoś jest niewidomy, wytnijmy oko zdrowemu i przeszczepmy choremu, wówczas wszyscy będziemy widzieć. Czy coś takiego można w ogóle popierać? - pytała. Por. A. Rand: "The Virtue of Selfishness. A New Concept of Egoism with Additional Articles by Nathaniel Branden", A Signet Book New American Library, New York 1964, s. 85. Por. A. Rand: "The Fountainhead...", op. cit., s. 713. Por. A. Rand: "The Virtue of selfishness.", op. cit., s. ix. Rand stawiała pytanie czym są wartości i dlaczego ludzie ich potrzebują? Odpowiadała, że wartości sprawiają, iż jednostki dążą do osiągnięcia określonych celów, borykając się z przeciwnościami. Gdyby takowe nie istniały, cele i wartości przestałyby mieć sens. Por. A. Rand: "The Virtue of selfishness...", op. cit., s. 15. Charakterystyczną cechą kolektywistów, w opinii Ayn Rand, jest ich przekonanie, że ludzie są nieszczęśliwi, gdy mają zbyt dużą wolność wyboru. Por. Ibidem: s. 580.

[62] Por. I. Paterson: op. cit., s. 241.

[63] Por. A. Rand: "The Fountainhead..."., s. 666.

[64] Por. Ibidem: s. 667. "Zabijmy indywidualizm. Zabijmy duszę jednostki. Reszta dokona się sama [to znaczy: zniewolimy je bez trudu]" (tłum. własne). Ibidem: s. 669.

[65] Sciabarra stwierdził: "Alissa [Ayn Rand] odrzucała zarówno Boga chrześcijańskiego, jak i - równie mistycznego - boga kolektywistycznego - państwo komunistyczne" (tłum. własne). Ch. M. Sciabarra: op. cit., s. 72. Dla Rand komunizm był laickim subsytutem religii, ocenił Sciabarra, podobnie jak kościół, komunizm ogranicza jednostki, by urzeczywistnić wyższą władzę. Z tej perspektywy komunizm i religia są tym samym. Główna różnica polega na tym, że dla wiernych kościoła najwyższą władzą jest Bóg, a dla komunistów państwo (mowa o konkretnym przykładzie komunistów w Związku Sowieckim). Por. Ibidem: s. 98. Ontologiczne podejście Rand można sprowadzić do stwierdzenia: "być" oznacza "być kimś", skomentował dalej Sciabarra, co ma być etycznym bodźcem do działania. Por. Ibidem: s. 242. Epistemologicznie Rand uważała, iż od człowieka, jako posiadającego wolną wolę, wymaga się by był "ludzki", a zatem ludzie winni wybierać zachowanie racjonalnie. Człowiek może wszak działać wbrew swojej naturze, tj. irracjonalnie. Ibidem: s. 242.

[66] Por. A. Rand: "What Is Capitalism?...", op. cit., s.16.

[67] Por. Ibidem: s. 16.

[68] Por. I. Paterson: op. cit., s. 153 - 155.

[69] Por. A. Rand: "The Fountainhead...", op. cit., s. 711. Rand stwierdziła: "Nikt nie może podarować nikomu swojej zdolności do myślenia. Taka zdolność jest bowiem naszą jedyną szansą przetrwania" (tłum. własne). Ibidem.

[70] Por. Ibidem: s. 85 i 89.

[71] Por. I. Paterson: op. cit., s. 253 i 260.

[72] Por. Ibidem: s. 401.

[73] Por. Ibidem: s. 606.

[74] Por. I. Paterson: op. cit., s. 82 - 83. A także: R. Wilder Lane; "Give me liberty", The Caxton Printers, Ltd. Caldwell, Idaho 1954, s. 17.

[75] Por. A. Rand: op. cit., s. 710.

[76] Por. I. Paterson: op. cit., s. 39 - 40. Także: R. Wilder Lane: "Discovery of Freedom...", op. cit., s. 24 i 55.

[77] Por. R. Wilder Lane: "Give me liberty", op. cit., s. 8 - 9 i 13 - 14. Także w: I. Paterson: op. cit., s. 237 - 238, A. Rand: "The Virtue of selfishness...", op. cit., s. 86.

- oraz R. Wilder Lane: "Discovery of Freedom...", op. cit., s. 9 - 11.
- [78] A. Rand: "The Fountainhead...", op. cit., s. 715.
- [79] Por. I. Paterson: op. cit., s. 41 - 42.
- [80] A. Rand: "The Fountainhead...", op. cit., s. 715 - 716.
- [81] Por. A. Rand: "What Is Capitalism?", op. cit., s. 19.
- [82] Por. A. Rand: "Selfishness without a self 1974" w: "The Philosophy who needs it. with Introduction Leonard Peikoff", New American Library, New York 1982, s. 50.
- [83] Por. I. Paterson: op. cit., s. 42 - 43.
- [84] Por. A. Rand: "What Is Capitalism?...", op. cit., s. 21.
- [85] Por. I. Paterson: op. cit., s. 184.
- [86] Por. A. Rand: "What Is Capitalism?...", op. cit., s. 18.
- [87] Por. A. Rand: "The Virtue of selfishness...", op. cit., s. 87. "Socjalizm nie jest ruchem ludowym. Jest ruchem intelektualistów, stworzonym, prowadzonym i kontrolowanym przez intelektualistów, którzy przenieśli go z wieży z kości słoniowej w krwawą rzeczywistość, układając się ze swoimi wrogami (...)" (tłum. własne). Ibidem: s. 88.
- [88] Por. A. Rand: "The Virtue of selfishness...", op. cit., s. 88.
- [89] Por. I. Paterson: op. cit., s. 201.
- [90] Leonard E. Read był fundatorem Foundation for Economic Education - pierwszym think - tankiem w Ameryce (we współczesnym rozumieniu).
- [91] F. A. Harper, profesor w Cornell University, libertarianin, fundator The Institute for Humane Studies.
- [92] Robert LeFevre, przedsiębiorca, osobowość radiowa, twórca Freedom School w Colorado, zwolennik ruchu libertariańskiego
- [93] Roger Lea MacBride był prawnikiem, politykiem, producentem telewizyjnym, nominowanym przez Partię Libertariańską w 1976 na kandydata na prezydenta USA.
- [94] William Frank Buckley Jr. był znanym amerykańskim konserwatystą, pisarzem, komentatorem, założycielem magazynu National Review.
- [95] Russell Kirk był amerykańskim teoretykiem politycznym, krytykiem społecznym, krytykiem literackim, autorem znanym ze swojego wpływu na dwudziestowieczny konserwatyzm amerykański.
- [96] Greenspan opisał te spotkania w swojej autobiografii. A. Greenspan: op. cit., s. 40.
- [97] Barbara Branden, wieloletnia współpracowniczka Ayn Rand. Napisała opublikowaną w 1986 roku biografię pisarki pt.: "The Passion of Ayn Rand".
- [98] Leonard S. Peikoff jest amerykańskim filozofem obiektywistycznym, współpracownikiem Rand i bezpośrednim kontynuatorem jej filozofii.
- [99] Por. Ch. M. Sciabarra: "Total Freedom: Toward a Dialectical Libertarianism", Penn State Press, Pennsylvania 2000, s. 200 - 201.
- [100] Por. R. Nozick: "Socratic Puzzles", Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London England 1997, s. 249 - 264. Sciabarra pisał: "(...)Rand wpłynęła na amerykańską myśl polityczną; do jej wpływu przyznają się przedstawiciele administracji Reagana Martin Anderson, a także Hillary Rodham Clinton, Alan Greenspan, filozofowie John Hospers, Robert Nozick, sędzia sądu Najwyższego Clarence Thomas" (tłum. własne). Ch. M. Sciabarra: "Ayn Rand: the Russian Radical", op. cit., s. 1 - 2.
- [101] Współczesna myśl feministyczna analizuje problem "zapomnienia" o kobiecie przez liberalnych i libertariańskich myślicieli. Wspomnieć możemy choćby C. Pateman: "The Disorder of Women: Democracy, Feminism, and Political Theory" (1989), "The Sexual Contract" (1988), czy S. Okin: "Women in Western Political Thought" (1979).
- [102] M. Astell: "Reflections on Marriage" cytata za C. Pateman: "The Disorder of Women. Democracy, Feminism and Political Theory", Stanford University Press, Stanford 1989, s. 124.

- [**103**] Por. M. R. Gladstein, Ch. M. Sciabarra: "Introduction" w: M. R. Gladstein, Ch. M. Sciabarra (red.): "Feminist Interpretations of Ayn Rand", Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 1999, s. 10.
- [**104**] Por. B. Branden: "Ayn Rand: The Reluctant Feminist" w: M. R. Gladstein i Ch. M. Sciabarra (red.): "Feminist Interpretations of Ayn Rand", Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 1999, s. 25
- [**105**] Camille Anna Paglia jest amerykańską autorką, krytyczką społeczną, feministką i profesorką. Jej najbardziej znana praca "*Sexual Personae: Art and Decadence from Nefertiti to Emily Dickinson*" (1990) stała się bestsellerem. Inne prace Paglii to: "Sex, Art, and American Culture: Essays" (1992), i "Break, Blow, Burn: Camille Paglia Reads Forty - three of the World's Best Poems" (2005).
- [**106**] Por. S. McLemee: "The Heirs of Ayn Rand", Źródło: www.mclmeee.com, 2011-06-13 oraz C. A. Paglia: "Reflections on Ayn Rand" w: M. R. Gladstein i Ch. M. Sciabarra (red.): "Feminist Interpretations of Ayn Rand", Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 1999, s. 77.
- [**107**] Por. S. Love Brown: "Ayn Rand: The Woman Who Would Not Be President" w: M. R. Gladstein, Ch. M. Sciabarra (red.): "Feminist Interpretations of Ayn Rand", Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 1999, s. 287.
- [**108**] Susan Brownmiller jest amerykańską feministką, dziennikarką, autorką i aktywistką, znaną z pracy "Against Our Will: Men, Women, and Rape", uznanej przez "The New York Public Library" za jedną z najważniejszych prac XX wieku. Od 2005 roku wykłada Women's Gender Studies w Pace University w Nowym Jorku.
- [**109**] Por. S. Brownmiller: "Ayn Rand. A Trailor to Her Own Sex" w: M. R. Gladstein, Ch. M. Sciabarra (red.): "Feminist Interpretations of Ayn Rand", Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 1999, s. 65.
- [**110**] Por. S. Love Brown: op. cit., s. 275.
- [**111**] Por. J. E. Miller: op. cit., s. 61.
- [**112**] Por. S. Cox: "The Woman...", op. cit., s. 196 - 197.
- [**113**] Por. Ibidem: s. 197.

Patrycja Walter

Absolwentka filozofii i nauk politycznych UAM. Współpracuje z Aletta Institute for Women's History w Amsterdamie.

[Strona www autora](#)

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 20-06-2011)

[Oryginał..](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,1924) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,1924>)

Contents Copyright © 2000-2011 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2011 Michał Przech

Autorem portalu Racjonalista.pl jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielami portalu są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie strony tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne

programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl